

Materialer og inkludering

«Hvordan kan skapende materialer brukes til å jobbe med inkludering i barnehagen»?

Monica Foss

kandidatnummer: 326

Bacheloroppgave

BKBAC3900

Trondheim, 30.04.2021

Bacheloroppgaven er et selvstendig studentarbeid gjennomført ved Dronning Mauds Minne Høgskole for Barnehagelærerutdanning og er godkjent som en del av barnehagelærerutdanningen. Under utarbeidelse av oppgaven har studenten fått veiledning ved DMMH.

DronningMaudsMinne
HØGSKOLE FOR BARNEHAGELÆRERUTDANNING

1. Innhold

1. Innhold	2
2. Innledning:	4
Oppgavens oppbygging	4
3. Problemstillingen:	5
Avgrensning	5
Ytterligere avgrensning.....	5
4. Begrepsavklaring.....	6
Skapende materialer	6
Inkludering	6
Lek	6
Samspill.....	6
5. Teoretisk grunnlag.....	7
Skapende materialer.....	7
Materialer og tilgjengelighet.....	8
Inkluderingsbegrepet.....	9
Vennskap.....	10
Lek	10
Leke – og skapende materialers betydning for leken.....	11
Den voksnes rolle i barnehagen	12
6. Metode.....	13
Valg av informanter:	14
Presentasjon av informantene	14
Gjennomføring av intervju.....	14
Metodekritikk.....	15
Vurdering av metode.....	16
Etske overveielser	17
Analysearbeidet.....	17
7. Presentasjon av funn og drøfting.....	18
Materialer og inkludering	18
Materialer til alle barn.....	20
Hvordan materialer presenteres	21
Utforsking av materialer	22
Inkludering	25

Inkludering i lek	26
Den voksnes rolle.....	28
8. Oppsummering og avslutning	31
9. Bibliografi	33
10. Vedlegg	35
Vedlegg 1. Intervjuguide	35
Vedlegg 2. Analyseskjema.....	37
Vedlegg 3. Informasjon og samtykkeskjema.....	38

2. Innledning:

Barneskolen var et ensomt sted. I friminuttene gikk jeg enten alene, eller så ble jeg mobbet av de andre barna. Jeg har inntrykk av at alle andre hadde venner og noen å leke med, men jeg var ikke inkludert. Et av mine fristeder, som fikk frem stjerner i øynene mine, var da vi hadde forming.

Jeg har alltid elsket alle slags tegnematerialer. Følelsen jeg fikk på barneskolen når læreren tok frem de magiske «Caran d'ache fargekrittene» gjorde at jeg glemte mobbingen for en stund. Han tok krittene frem med andakt for de var dyre i innkjøp. Disse krittene var vannløselige og når man strøk en pensel dyppet i vann over tegningen ble den til et maleri. Dette var magi i mine øyne.

Med disse utgangspunktene har jeg valgt å skrive en oppgave om to ting som betyr mye for meg: inkludering og skapende materialer.

Oppgavens oppbygging

Oppgaven starter med en forklaring på problemstillingen, og avgrensning av denne. Så kommer en begrepsavklaring. Dette er begreper som brukes mye underveis. Deretter kommer teorikapittelet. Når jeg senere i oppgaven skal analysere og drøfte mine funn, ser jeg dem i lys av teorien. I metodekapittelet forklarer jeg oppgavens «hvem, hva, hvor, hvordan og hvorfor». Deretter gjør jeg kort rede for hvordan jeg har analysert svarene fra informantene i analysedelen. Så gjør jeg rede for mine funn og drøfter disse. Til sist kommer en avslutning etterfulgt av litteraturliste og vedlegg.

3. Problemstillingen:

Gjennom min problemstilling ønsker jeg å finne perspektiver på hvordan vi kan jobbe med inkludering i barnehagen i forhold til å forebygge mobbing og utenforskap. Jeg prøver i oppgaven å finne ut hvilken rolle de skapende materialene vi bruker kan ha i dette arbeidet.

Min problemstilling er som følger:

«Hvordan kan skapende materialer brukes til å jobbe med inkludering i barnehagen?»

Avgrensning

For å avgrense problemstillingen har jeg fokus på to hovedkategorier:

- Skapende materialer
- Inkludering

Ytterligere avgrensning

Med skapende materialer mener jeg alt som brukes til å farge, forme, konstruere og lage ting med i barnehagen. For å avgrense inkludering velger jeg å ha fokus på inkludering i lek.

4. Begrepsavklaring

Skapende materialer

Materialer er grunnleggende i alt man gjør i kunst og håndverksfaget. Materialer er den sentrale delen i den skapende prosessen og blir til slutt resultatet. Når vi snakker om materialer i kunst og håndverksammenheng snakker vi om materialer som har iboende ulike fysiske og estetiske kvaliteter og uttrykksmuligheter. Dette innebærer egentlig alt barn kan bruke til å farge, forme, konstruere og lage ting med i barnehagen. Under dette faller alt av lekemateriell, kunstmateriell og natur og gjenbruksmaterialer. (Moe, 2018, s. 160).

Inkludering

Å være inkludert i barnegruppa er viktig for det å føle en tilknytning til barnehagen. Da er man en del av fellesskapet og får opplevelse av å høre til. (Bae, 1996, s. 183). I rammeplanen står det at inkludering i barnehagen handler om tilrettelegging for sosial deltakelse, altså å sørge for at alle barn har mulighet til å være sammen med andre barn.

(Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 27).

Lek

I rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver står det at lek er en viktig del av barnehagens innhold, og at lekens egenverdi skal anerkjennes. Videre sier rammeplanen at barnehagen skal bidra til at alle barn kan oppleve glede, humor, spenning og engasjement gjennom lek - alene og sammen med andre. (Kunnskapsdepartementet, 2017, s.17) Lekens sentrale kjennetegn er blant annet at den er spontan og frivillig, morsom, krever et aktivt engasjement, har ingen tydelige mål, styrt av indre motivasjon og gir en følelse av kontroll. (Öhman, 2012, s. 76).

Samspill

Drugli (2016) beskriver samspill som den kommunikasjon som foregår mellom mennesker. (Drugli, 2016, s. 48). Askland (2012) skriver at kontakt mellom mennesker handler om samspill mellom alle de kanalene vi kan bruke i kommunikasjonen med andre: kroppskontakt, psykisk kontakt, kontakt gjennom tale, gjennom blick og gjennom felles opplevelser. Kontakt er noe man må utvikle gjennom målrettet arbeid. (Askland, 2012, s. 17).

5. Teoretisk grunnlag

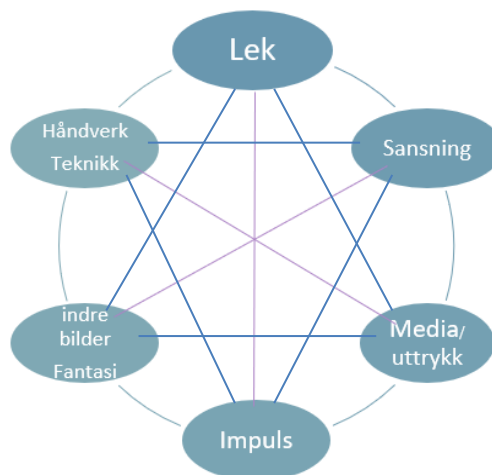
Skapende materialer

Materialer er grunnleggende i all kunst og håndverksvirksomhet. Materialer som papp, papir, leire, tre og tekstil er tradisjonelt mye brukt i barnehagesammenheng. Naturmaterialer og gjenbruksmaterialer brukes også en del. Når vi snakker om materialer i kunst og håndverksammenheng snakker vi om materialer som har iboende ulike fysiske og estetiske kvaliteter og uttrykksmuligheter. (Frisch, Letnes og Moe, 2018, s. 160). Alt rundt oss består av et materiale i en eller annen form. Barn er sansende vesen og den interaksjon som foregår når et barn tar i bruk materialer er ofte en handling som kan sees på som utforskende og eksperimenterende. Det å utforske og bli kjent med materialer er viktig for barns egen utvikling når det gjelder sansestimulering og sanseerfaring. Estetikk knyttes sterkt til det sanselige. Det at barn får mulighet til å utvikle sitt sanseapparat er viktig for barnets utvikling. Med sanseapparat menes de opplevelsene barnet får gjennom sansene; syn, hørsel, smak, lukt og berøring. (Moe, 2018, s. 162).

De viktigste redskapene barn har er sine egne hender. De minste barna har ikke utviklet samme evner til å bruke redskaper, som de eldre barna. I barnehagesammenheng bør man tilby barna et bredt utvalg av materialer. Det å finne materialer som både kan stimulere sanser, fremme kreativitet, er miljøvennlige og billige krever kunnskap. Barnehagelærerens kunnskap om, og ferdigheter i arbeid med materialer er viktig. Dette for at den skapende prosess kan tilpasses materialenes egenskaper, og barnas forutsetninger. (Moe, 2018 s. 163).

Arne Trageton har kategorisert materialer i boka *Leik med materiale* (1995). Her deler han inn tredimensjonale materialer i to hovedkategorier: plastiske materialer som leire, deig, snø og sand. Konstruktive materialer som Lego eller klosser, faste materialer som trebiter, kongler eller steiner samt fleksible materialer som stoff, garn eller skumplast. Gjennom sine undersøkelser så han på sammenhengen mellom barns lek og deres skaping. Gjennom eksperimentering med fleksible, plastiske og faste materialer får barn grunnleggende motoriske, taktile og sansende erfaringer. De utvikler også et eget formreportoar.

Når små barn skaper gjør de det ut fra et utforskende og nysgjerrig perspektiv. (Moe, 2018, s.136) Line P Kristiansen har videreutviklet modellen til Malcolm Ross. I denne modellen vises barnas forutsetninger for en kreativ prosess. For de minste barna har en kreativ prosess gjerne kroppslige undersøkelser der impuls og lek kan skje samtidig. Barna kan få nye impulser gjennom egne spontane reaksjoner på det de ser, eller beveger seg i. Dette skjer så mye at impulsene knapt kan skilles fra lek. Line P Kristiansen (2009) har i sin modell flyttet impuls ut til sirkelen sammen med de fire elementene indre bilde/fantasi, sansning, medier, håndverk og teknikker. Hun sier at den kreative prosessen går i sirkel, nye ideer oppstår og gir impuls til ny prosess. (Moe, 2018, s. 175).

Malcolm Ross modellen – knyttet til de minste i barnehagen

En videreutvikling av Line P Kristiansen 2009 HIAO

(Moe, 2018, s. 175)

Materialer og tilgjengelighet

Maria Montessoris pedagogikk er basert på at barn selv velger materiale. Hun var opptatt av at materialene skulle ligge fremme på hyller, i barnehøyde. Barna skulle kunne jobbe med materialene så lenge de ville. Montessori mente at kunsten er en viktig del av vår kulturelle og sosiale kontekst, og derfor viktig for barn å tilegne seg. Hun la grunnlaget for vår forståelse av rommets pedagogiske og estetiske betydning for barnas utvikling. (Frisch, 2018, ss. 40-42).

Et verksted er et rom med materialer og utstyr man behøver for å farge, forme, lage og undre seg sammen. Dersom materiell gjøres lett tilgjengelig og ordnes i sammenhenger som virker stimulerende på barna, så blir det et verksted. Barn vil ofte trekkes mot aktiviteter som gir rom for utprøving. Dette stimulerer motivasjonen, læringen og utviklingen. Det er derfor viktig at barn har tilgang på verksteder. (Thorbergesen, 2007, ss. 71-73).

I den pedagogiske filosofien Reggio Emilia ser de hvordan barna forholder seg til rommet når de kommuniserer med hverandre. Reggio Emilia omtaler rommet som den tredje pedagogen. Barnet med sine hundre språk er den første pedagogen. Den voksne er den andre, mens rommet er den tredje pedagogen. (Barsotti, 1998, s. 63).

Inkluderingsbegrepet

Inkludering og integrering er to ord som man hører mye om forhold til sårbare grupper. Det å være inkludert i barnehagen er en grunnleggende rettighet alle barn har. Den internasjonale Salamancaerklæringen (1994) beskriver inkludering som et prinsipp der alle mennesker har en demokratisk rett til deltakelse i et fellesskap. (Arnesen, 2012, s. 15). Inkludering ivaretar alle barns grunnleggende behov for kulturell og sosial tilhørighet. (Mørland, 2007, s. 12). Dette står også i FNs erklæring om universelle menneskerettigheter. (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 42-43).

Prinsippet er at alle barn skal inkluderes som likeverdige på sine egne premisser. I tilknytning til inkluderingsbegrepet er det også viktig å snakke om *differensiering*. Det handler om å tilpasse barnehagen etter barnets forutsetninger. (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 12).

Barnehagen skal være inkluderende. Et inkluderende fellesskap kan defineres ved tilhørighet, deltakelse og medvirkning i forhold til barnehagens kjerneaktiviteter; omsorg, lek og læring. Ordet fellesskap er viktig for hvordan barnehagen snakker om inkludering. Barnehagen er et sted der omsorg og læring går hånd i hånd. Her finnes mange ulike mennesker og kulturelle ytringer, som møtes i respekt for det forskjellige. Hvordan barnehagen som organisasjon fungerer, påvirker hvordan menneskene tenker, handler og vurderer i et inkluderende perspektiv. Inkluderingsprosessens forløp er vevd inn i barnehagens praksiser. Barnehagens måte å løse oppgaver på, samt deres interne struktur og arbeidsfordeling påvirker kulturen og barnehagens resultat på en inkluderende eller segregerende måte. (Bergsland og Jæger, 2014, s. 108).

Vennskap

For å fungere godt sammen med andre, må man ha sosial kompetanse. Dette omfatter ferdigheter, kunnskaper og holdninger som utvikles gjennom sosialt samspill. Barnehagen kan jobbe med vennskap gjennom å støtte barnas initiativ til samspill. Slik kan vi gi barna erfaringer med å leke med andre, oppleve vennskap og lære å beholde venner.

(Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 19).

Personalet kan hjelpe barn å bygge relasjoner til hverandre, for eksempel ved å samle en gruppe barn som vanligvis ikke leker sammen, i en felles aktivitet. Smågrupper på tvers av avdelinger kan være en introduksjon til nye vennskap. Justeringer av faste plasser i garderoben kan legge til rette for nye vennskap. Det er viktig å være obs på at gryende vennskap kan være skjøre, og at man derfor ikke bør gripe inn eller forstyrre slike prosesser. Man bør derfor ikke foreta en gruppeinndeling som skiller barn i et gryende vennskap.

(Utdanningsdirektoratet, 2021)

Margareta Öhman (2012) sier at like viktig som å *få leke* er det å *få være med* å leke. (Öhman, 2012, s. 15). Det å ha venner, og å få være med å leke syns de fleste barn er viktigst for at de skal trives, og ha lyst til å gå i barnehagen. De sosiale ferdighetene barn tilegner seg i førskolealderen legger grunnlaget for strategier som behøves for å lykkes sosialt senere i livet. (Ruud, 2010, s. 169).

Vygotskij (1978) sier vi – gjennom vår sosialisering plukker opp vårt ytre sosiale miljøes typiske måter å være og å kommunisere på, og gjør dem til våre egne. Vi danner vårt indre kommunikative repertoar som vi bruker for egen del og i kontakt med andre. Når vi for eksempel leker vil de andre deltakerne ha visse forventninger til hva som er greit å gjøre og ikke. En slags kontrakt for hvordan vi oppfører oss og ikke. (Ruud, 2014, s. 26).

Lek

Begrepet lekestyrke handler om at leking og lekenheten er noe barnet eier, dyrker og lever ut i kraft av å være lekende. Lekestyrke kan kalles en slags samværskompetanse. Det å bli værende i en lek krever lekeerfaringer samtidig som det gir lekeerfaringer. Leken krever innlevelsessevne og gir erfaringer med innlevelse. Alle barn utvikler en egen unik kombinasjon av lekestyrke og bruker denne styrken når de leker – alene eller sammen med andre barn.

(Öhman, 2020, s. 134).

Barn som blir lekt med «lades opp» med lekeopplevelser og blir en fremtidig god lekepartner. Det å være lekbar og kunne *gi lekningen videre* er en del av voksnes lekeomsorg. Å være lekbar vil si å være en voksen som møter barnet med lek. Barn behøver erfaringer med at noen leker med dem for å vekke leken i dem, og for at de selv skal bli lekende. Et kvalitetssamspill fylt med lek og lekenhet lagres som gode erfaringer i barnet og det utvikler seg. (Öhman, 2020, s. 136). Lek sammen med andre motiverer barna. Denne motivasjonen er viktig da motivasjon til å fortsette å leke kan føre til livsmotivasjon videre i livet. Det å leke er viktig for barns psykiske helse. (Öhman, 2012, s.100).

Öhman beskriver videre hvordan barn skaper lekeverdener. En lekeverden er den individuelle eller kollektive fantasien et leketema bygges rundt. Det kan også være et konkret sted de lekende barna har lagt beslag på som sitt. I en lekeverden skapes en hel verden, hvor barna fordeler roller seg imellom. Denne verden endres og er i stadig utvikling. En slik felles lekeverden gjør at barn skaper bånd med hverandre. En lekeverden kan lett svekkes, og bare en liten kommentar eller rørelse kan bryte den ned. Dette er årsaken til at barn beskytter lekeverden sin mot inntrengning. (Öhman, 2012, s. 102).

Leke – og skapende materialers betydning for leken

Noe lekemateriell er forestillende og spesielt laget for en type lek. For eksempel dukker, biler og dyr. Annet materiell er mer åpent, forestiller ikke noe spesielt og er egnet til å konstruere med. Dette kaller Thorbergesen for ikkeforestillende materialer. Det er bruken av tingen som gjør om den fungerer som leketøy for barnet. Enhver ting kan dermed bli et leketøy. For eksempel kan en kleshenger bli en pistol. En Lekemateriell som er ikkeforestillende kan gi barna muligheter til få ideer og uttrykke ideer i lek. (Thorbergesen, 2012, s. 245)

Konstruksjonsmateriell og formingsmateriell fremmer kreativitet. Videre sier Thorbergesen at barn gir seg selv i oppgave å skape konstruksjons – og formingsmateriell ut fra hvilke behov som oppstår i leken. Når barna trenger noe, vil de prøve å lage det med tilgjengelig materiale. Formingsmaterialer kan også brukes som en del av leken og vil stimulere barnas kreativitet. Deres ferdigheter med å bruke verktøy og redskaper vil også øke med bruken. (Thorbergesen, 2012, s. 233).

Den voksnes rolle i barnehagen

Ole Fredrik Lillemyr (2012) nevner at synet på barn og barndom påvirker hvordan vi tenker om barn og lek. Synet vi har på barn og barndom påvirker våre holdninger. Noe som er utgangspunkt for hvordan vi gjennomfører vår pedagogiske virksomheter i barnehagen. (Lillemyr, 2012, s. 17).

I følge rammeplanen (2017) skal barnehagen ivareta barns rett til medvirkning. Barn skal bli sett og hørt og deres deltakelse og innflytelse på det som skjer i barnehagen er viktig. Barns medvirkning må tilpasses deres alder og modenhet. (Kunnskapsdepartementet, 2017). Barns lek og læring må ses i forhold som en helhet. Det barn lærer om seg selv og om hverandre får betydning for hvordan barna lærer sosialt, og hvordan de utvikler seg. Vi må se barns lek i forhold til barns medvirkning da barn finner ut hva det vil si å bestemme og medvirke når de leker sammen.

Begrepet danning handler om barnas måte å forholde seg til omverden på. Barna skal forstå felles verdier og normer som er viktige for fellesskapet. Barnehagens rolle er i følge rammeplanen å støtte barna i dette. (Kunnskapsdepartementet, 2017).

Det er viktig at den voksne i barnehagen er dyktig på å lede skapende prosesser. For å gjøre dette må man ha erfaring med å skape, føle materialenes utfordringer, teknikker, uttrykksformer og ha egne ideer og ferdigheter. Dette fordi man må kunne sette barns undring i spill, utfordre, stimulere og lede barn i skapende prosesser. Barn må ha et dyktig pedagogisk personale rundt seg for å finne støtte for sine valg i den skapende prosessen. Sentralt her er dialogen. Gjennom dialogen med barna kan personalet få innsikt i barnets tanker. Her dannes et skapende fellesskap og i dette fellesskapet kan vi ha en estetisk samtale med barna.

Ettersom små barn er estetisk innstilt gjennom sin sanselighet og kroppslighet er det viktigste vi gjør å legge til rette for gode, rike og varierte opplevelser hos barna. Gjennom dialog kan barna utvikle sitt uttrykksvokabular. Jo større uttrykksvokabular barna får, desto rikere blir deres estetiske uttrykk. (Bergsland og Jæger, 2014, s. 145).

Berit Bae (1996) skriver at det som kjennetegner relasjonen mellom voksne og barn skaper forutsetninger for hva barna lærer, både om fagstoff og om seg selv. En anerkjennende relasjon er basert på likeverd. En relasjon kan ikke bli anerkjennende hvis en av partene ser seg selv som mer eller mindre verd enn den andre. Definisjonsmakt handler om at voksne er i en maktposisjon i forhold til barns opplevelse av seg selv. Det handler om måten voksne svarer på barnas kommunikasjon og hvordan de setter ord på deres handlinger og opplevelser.

Dette er situasjoner hvor det utøves definisjonsmakt. Definisjonsmakt kan utøves til å fremme barns selvstendighet, tro på seg selv og respekt for andre. Men voksne kan også misbruke sin definisjonsmakt ovenfor barn. Det er derfor viktig å være sin definisjonsmakt bevisst. (Bae, 1996, s. 146- 147).

Lev Vygotskij (1978) sa at den viktigste læringen skjer i samhandling med andre. Voksne, eller mer kompetente barn må bidra med veiledning for å støtte barn inn i fellesskapet. Det er viktig at de voksne observerer leken og griper inn når de ser barn som ofte blir avvist og ignorert i lek. Vygotskijs modell om «den nærmeste utviklingssonen» handler om hvordan voksne kan hjelpe barnet fra det nivået barnet behersker her og nå og over i neste nivå med støtte fra andre. (Ruud, 2010, s. 76). Dersom et barn sliter med å komme inn i leken, kan vi ved å være en nærværende pedagog, hjelpe barnet til sin nærmeste utviklingssonen – altså en voksen kan med litt hjelp bidra til at barnet mestrer strategier for å komme inn i leken

Bruner (1986) har videreutviklet Vygotskijs støttende stillas og beskriver hvordan vi voksne kan støtte barn i måloppnåelsen gjennom stillasbygging (Scaffolding). Barnet bør få øve seg i trygge forhold først, for eksempel med voksne til stede. Etter hvert som barnet mestrer, kan den voksne trekke seg unna. (Ruud, 2010, s. 76).

6. Metode

En metode er en fremgangsmåte, et middel, for å løse problemer og komme frem til ny kunnskap. Et hvilket som helst middel som tjener formålet hører til i arsenalet av metoder

(Vilhelm Aubert, 1985, s. 196) i Dalland 2013, s. 110)

Vi skiller mellom kvantitative og kvalitative metoder. Den kvantitative metoden har den fordel at den gir oss data i form av målbare enheter. Tall gir oss mulighet til å foreta regneoperasjoner. Vi kan for eksempel finne ut hvor høy prosentandel av norske barn som blir mobbet. De kvalitative metodene søker å fange opp mening og opplevelser som ikke lar seg tallfeste. For eksempel kan vi finne ut hvordan det føles å bli mobbet. (Dalland, 2013, s. 112)

Jeg velger å benytte meg av kvalitative metoder i jobben med å svare på problemstillingen.

«Hvordan kan skapende materialer brukes til å jobbe med inkludering i barnehagen?»

Valg av informanter:

Når vi jobber kvalitativt ønsker vi så mye informasjon som mulig fra et begrenset antall informanter. Å treffe riktig på utvalget føles avgjørende, da det er informantene som spiller hovedrollen i datainnsamlingen min. Det er derfor viktigere å skaffe et relevant utvalg av informanter, enn å intervju mange mennesker. (Johannesen, Tufte og Christoffersen, 2010, s. 114). Med dette i bakhodet har jeg valgt å ha tre informanter i undersøkelsen min. Dette er tre mennesker jeg har møtt på min livsvei, i arbeidssammenheng, men som jeg ikke kjenner privat. Alle er valgt med bakgrunn i at jeg tror de vil gi meg god og utfyllende informasjon. Jeg har også inntrykk av at nettopp disse tre syns det er viktig å bidra i en studentundersøkelse, og derfor tar rollen som informant på alvor. Mitt utvalg er derfor strategisk. Strategisk utvelgelse vil si at jeg velger hvilken målgruppe som må delta for at jeg skal få samlet inn nødvendig data. I min målgruppe var kriteriene at de måtte ha kunnskap om barnehagelivet, og om skapende materialer. Deretter måtte jeg velge personer fra målgruppen som skulle delta i undersøkelsen. (Johannesen, Tufte og Christoffersen, 2010, s. 114-115).

Presentasjon av informantene

- Informant 1 er utøvende kunstner, faglærer i kunstoffag, er faglig oppdatert på barnehagefeltet og har erfaring med ulike materialer i sin formidling av kunstprosjekter.
- Informant 2 er barnehagelærer. Hen er opptatt av gjenbruk og god til å lage spennende miljøer for barna med alternative materialer.
- Informant 3 jobber som barne – og ungdomsarbeider i barnehage. Hen har bachelor i kunst, har gode materialkunnskaper og .

Jeg har tro på at disse tre vil gi meg mange faglig gode, reflekterte og utfyllende svar som kan hjelpe å besvare problemstillingen min.

Gjennomføring av intervju

Et delvis strukturert intervju har en overordnet intervjuguide som utgangspunkt, men spørsmål, tema og rekkefølge på spørsmålene kan variere. (Johannesen, Tufte og Christoffersen, 2010, s. 145).

To av intervjuene ble gjennomført på Zoom. Et digitalt møtested over nett. Dalland (2013) sier det er greit å starte samtalen med hvordan den blir tatt vare på. Jeg fortalte informantene at jeg skrev ordene de sa mens vi snakket, og at dokumentet ville bli lagret lokalt på min pc, deretter vil det bli slettet når undersøkelsen er over.

Det kan være greit med en sjekklister over hva en bør si i intervjuet og hva man bør klargjøre på forhånd. (Dalland, 2013, s. 170). Jeg hadde stor nytte i å gjøre gode forberedelser i forkant. Når jeg skulle intervju informantene følte jeg meg forberedt. Det var da lettere å konsentrere meg om hva informantene sa da.

Intervjuene foregikk på dagtid, og jeg passet på at jeg var alene i huset sånn at det ikke ble noen forstyrrelser.

Metodekritikk

Det å skrive bacheloroppgave midt i en pandemi har bydd på noen utfordringer med tanke på datainnsamling. Jeg ønsket i utgangspunktet å kombinere ulike metoder. Jeg ville gjøre et intervju pluss en observasjon av en barnegruppe med tegne/malebordet. Dette for å se hvordan man kan bruke skapende materialer til å jobbe med inkludering i praksis. Det er vanskelig å få innpass i barnehager under covid19. Jeg kjenner til at foreldrene selv knapt får lov til å komme innenfor døren i barnehagen i disse tider. Jeg måtte derfor legge fra meg tanken om observasjoner.

Et intervju er en relasjon mellom to deltakere. Informasjonen jeg får ut fra intervjuet avhenger av relasjonen jeg får med mine informanter. Jeg måtte være bevisst på ting som kunne påvirke intervjuet. Førsteintrykket informanten får er blant annet viktig. Det handler om måte jeg presenterer undersøkelsen og meg selv på, og hvordan informanten opplever intervjusituasjonen.

Man kan kanskje tenke at jeg er inhabil til å gjøre en undersøkelse der grunntanken bak er å forebygge mobbing. Dette med tanke på at jeg kanskje ikke er objektivt i min forskning ettersom jeg har kjent på mobbing selv. Resiliens handler om robusthet, en psykologisk motstandskraft som gjør at en innehar en positiv tilpasning til tross for svært uheldige omstendigheter. (Sjøvold og Furuholmen, 2015, s. 34).

Jeg er også bevisst min forforståelse på skapende materialer. Jeg elsket tegning og tegnesaker som barn, og har fortsatt med det i voksen alder. Jeg må allikevel være bevisst på at ikke alle

voksne eller barn deler den samme entusiasmen for kunst og håndverk eller skapende materialer.

Vurdering av metode

Ved å velge intervju som metode bør jeg som forsker tenke på utfordringer rundt reliabilitet og validitet.

Reliabilitet handler om hvor mye jeg kan stole på forskningen jeg har gjort. Det handler om nøyaktige data, hvilke data som brukes, måten det samles inn på, og hvordan det bearbeides. (Johannessen, Tuft og Christoffersen, 2010, s. 36). I Norge er det NSD, norsk senter for forskningsdata, som bestemmer om data fra undersøkelser kan hentes inn, bearbeides, lagres og deles. Min oppgave er ikke godkjent av NSD. Da kan jeg ikke samle inn identifiserende data som for eksempel lydopptak av intervjuene. Intervjuene ble gjort på zoom, et digitalt møtested. Svarene skrev jeg ned i skriveprogrammet Word mens jeg snakket med informantene. Jeg bearbeidet tekstene rett etter at intervjuene var gjort da jeg hadde alt informantene hadde sagt friskt i minne.

Validitet handler om hvor pålitelig undersøkelsen er i forhold til problemstillingen. Ifølge Dalland (2013) bør jeg tenke over hvilken relevans dataene har for problemstillingen min. (Dalland, 2013, s. 120). Er spørsmålene som er stilt informantene gode nok? I forkant av intervjuene sendte jeg intervjuguiden min til veilederne mine slik at de kunne kvalitetskontrollere spørsmålsformuleringene mine. Dette for å kvalitetssikre spørsmålene mine slik at jeg fikk informative svar i forhold til min problemstilling.

Dataene må også være samlet inn på en slik måte at de er pålitelige. Jeg sendte også intervjuguiden til mine informanter slik at de kunne tenke over svarene på forhånd – noe som ga gjennomtenkte svar og mindre rom for misforståelser. Barne – og ungdomsarbeideren ønsket å svare skriftlig. Det at hen fikk tilsendt spørsmålene og kunne svare på dem i ro og mak gjorde at hen hadde god tid til å tenke over svarene hen skrev.

Bearbeiding av tekst var noe jeg tok meg svært god tid til for å unngå at noe ble skrevet feil. Dette for å unngå misforståelser. Dersom informanten misforstår et spørsmål eller dersom jeg som intervjuet noterer svaret unøyaktig kan meningsinnholdet endres. Dette kan medføre redusert pålitelighet. (Dalland, 2013, sa. 120).

Etiske overveielser

Forskningsetikk handler om planlegging, gjennomføring og rapportering av forskning. Det handler om å ivareta personvernet og sikre troverdighet av forskningsresultater. (Dalland, 2013, s. 94). Den som spørres om å delta, den som deltar og den som har deltatt tidligere i en undersøkelse skal kunne bestemme over sin deltakelse. De skal være uttrykkelig informert og frivillig samtykke til å delta. De skal når som helst ha mulighet til å kunne trekke seg uten form for negative konsekvenser. (Johannessen, Tufte og Christoffersen, 2010, s. 86).

Jeg sendte samtykkeskjema til informantene i forkant av undersøkelsen. I samtykkeskjemaet informerte jeg om at de kunne trekke seg fra undersøkelsen når som helst før leveringsdato. Det var viktig for meg å understreke at informantene ble anonymisert i undersøkelsen. Jeg har ellers forholdt meg til de etiske retningslinjene oppført i Johannessen, Tufte og Christoffersen, 2010, s. 83-93).

I drøftingsdelen omtales informantene med sin arbeidstittel: faglærer, barne - og ungdomsarbeider og barnehagelærer. Det er en overvekt av sitater fra barne – og ungdomsarbeideren i drøftingen, da hen ga flest relevante svar til problemstillingen.

Analysearbeidet

I analysen ser jeg etter svar på problemstillingen min, «Hvordan kan skapende materialer brukes til å jobbe med inkludering i barnehagen?»

Jeg har benyttet temaanalyse. Det er å rette oppmerksomheten mot temaer som er representert i prosjektet. Temaene jeg undersøker er inkludering og skapende materialer. Jeg har analysert data om hvert tema fra alle deltakerne. Jeg har sammenlignet dataene fra alle deltakerne for å få en dypere forståelse av hvert tema. Jeg har vurdert de enkelte utsagn fra hvert intervju opp mot intervjuet som helhet. Jeg har også vurdert beskrivelser av enkelte samhandlingssituasjoner i relasjon til det miljøet samhandlingen foregår i. Analyser av sammenhenger mellom temaene gir grunnlag for at vi kan utvikle en helhetlig forståelse av dataene. (Thagard, 2019, ss.176-177).

Når jeg analyserte datamaterialet, kategoriserte jeg temaene ut ifra rekkefølgen på intervjuguiden. Denne kan brukes som utgangspunkt i kategoriseringen. Jeg sorterte data fra informantene under hvert hovedtema. (Johannessen, Tufte og Christoffersen, 2010, s. 167)

For å besvare problemstillingen min har jeg laget et analyseskjema med fargekoding. (Se vedlegg 2). Alle svarene fra mine informanter ble lagt inn i dette skjemaet sånn at jeg lettere kunne sammenligne dem. Dette ga meg en god oversikt over svar fra informantene, samt et ryddig system for å sortere og analysere dataene.

7. Presentasjon av funn og drøfting

Hvordan kan skapende materialer brukes til å jobbe med inkludering i barnehagen?

I denne delen vil jeg presentere mine funn og drøfte dem ved hjelp av teorien i kapittel 5. Informantene er anonymisert og presenteres her som faglærer, barne – og ungdomsarbeider og barnehagelærer.

Materialer og inkludering

Jeg ser her på hva informantene sier om materialer og hvordan skapende materialer kan ha en inkluderende effekt. Naturmaterialer er inkluderende. Materialer som nevnes her er leire, pinner, is, ull og andre materialer med tekstur. Det å være ute i naturen og holde på med naturmaterialer synes å forsterke dialogen. Materialvalg synes på påvirke dialogen rundt bordet. Det er ulik dialog alt etter om man bruker det Barnehagelæreren kaller et *definert materiale*. Med definert materiale mener hen materialer og leker man gjerne får kjøpt, for eksempel legoklosser. Det blir fort en helt annen dialog dersom man tilbyr barna udefinerte materialer. Med udefinerte materialer mener hen materialer som ikke på forhånd har et bestemt formål. Definerte materialer krever høyere grad av pedagognærver. Dette fordi det lettere blir krangel og uroligheter av slike materialer. Thorbergesen snakker om ikkeforestillende lekemateriell som viktig for å gi barna nye ideer til lek. Materialets form og egenskaper har betydning for hva det kan bli til og hvilke problemløsninger som møter med det materiellet fører til samt hvordan barna løser dem. (Thorbergesen, 2014, s. 245).

Jørgen Moe (2018) skriver at materialer er grunnleggende i all kunst og håndverksvirksomhet. Materialer som papp, papir, leire, tre og tekstil er tradisjonelt mye brukt i barnehagesammenheng. Det samme gjelder naturmaterialer og gjenbruksmaterialer. I kunst og håndverkssammenheng ser vi materialer som noe som har iboende ulike fysiske og estetiske kvaliteter og uttrykksmuligheter. (Moe, 2018, s. 160). Materialene vi bruker kan ha en inkluderende effekt. Alle informantene mener barna trenger materialer som gjør at de får brukt kreativiteten sin. Barna skal få bruke materialene på sin egen måte. Ulike materialer har

ulik effekt på barna. Det er *en* dialog man har når man sitter ved bordet og holder på med definerte materialer og en helt annen dialog når man jobber med udefinerte materialer. Thorbergesen (2012) sier det er bruken av tingen som gjør om den fungerer som leketøy for barnet. Enhver ting kan dermed bli et leketøy. Ved å velge udefinerte materialer vil barna bli mer åpne og nysgjerrige på hverandre og det de finner ut. Eksempel på udefinerte materialer er pinner, trebiter, steiner, leire, ull, pappmache, kritt, piperensere og andre materialer med tekstur.

«Ved at man har et mangfold av materialer – mest mulig udefinerte, så handler det om at barna undersøker hva man kan sette sammen. Det blir ikke den fasiten som for eksempel Lego har. En pinne kan være en tryllestav, og i neste øyeblikk en figur eller man kan bygge med den. Barna blir mer åpne og nysgjerrig på hverandre og det de finner ut sammen. Det syns jeg er så fint».

(Barnehagelæreren)

Nettopp det barnehagelæreren snakker om her bekreftes av Thorbergesen (2012) som sier at *ikkeforestillende* lekemateriell er viktig for å gi barna nye ideer til lek. Materialets form og egenskaper har betydning for hva det kan bli til og hvilke problemløsninger som møter med det materiellet fører til samt hvordan barna løser dem. (Thorbergesen, 2014, s. 245)

Faglæreren sier at naturmaterialer gir mer rom for samhandling.

«Når man skal gjøre landart er det jo naturmaterialer som gjelder – om det er i fjæra eller om det i skogen altså ulike materialene gir ulike muligheter for samhandling. Muligheten for å være ute sammen, bære sammen, sortere sammen, telle sammen, finne ting sammen enten det er blomster, steiner eller lignende».

(Faglæreren)

Naturen har mange ressurser. Når barna er på utendørs «skattejakt» og samarbeider rundt bæring av en bøtte kongler, eller sorterer blomster kan de dele hvor mange de fant og sammenligne så blir det en helt egen dialog sier hen. Bergsland og Jæger (2014) bekrefter dette og sier at i dialog med barna kan personalet få innsikt i barnets tanker. Her dannes et skapende fellesskap og i dette fellesskapet kan vi ha en estetisk samtale med barna. Små barn er estetisk innstilt gjennom sin sanselighet og kroppslighet. Ved å lete etter materialer utendørs har vi virkelig lagt til rette for gode og varierte opplevelser hos barna. (Bergsland og Jæger, 2014, s. 145).

Materialer til alle barn

Jeg snakket med informantene om hvordan vi kan inkludere absolutt alle barn når vi holder på med skapende aktiviteter. Det er viktig å gjøre det mulig for alle barn å delta i lek og skapende aktiviteter, både fysisk og psykisk. Dette fordi alle barn har et behov for å få være en del av gruppa og fordi de har *rett* til det. Denne rettigheten er nedfelt i

Salamancaerklæringen fra 1994 og i FNs erklæring om universelle menneskerettigheter.

Barnehagen skal være inkluderende. Et inkluderende fellesskap kan defineres ved tilhørighet, deltakelse og medvirkning i forhold til barnehagens kjerneaktiviteter; omsorg, lek og læring.

(Bergsland og Jæger, 2014, s. 108).

Ved å ligge eller stå sammen å jobbe kan barna komme nærmere hverandre, og dermed åpne muligheten for å skape vennskapsbånd. Alle barn kan bidra med sitt. Gjennom å finne det barna er gode på kan man gi dem aktiviteter knyttet til dette sier barnehagelæreren. Arne Trageton (1995) så gjennom sine undersøkelser på sammenhengen mellom barns lek og deres skaping. Trageton så at barn gjennom eksperimentering med fleksible, plastiske og faste materialer fikk øvd motoriske ferdigheter, samt brukt sine taktile og sansende erfaringer og de utviklet sitt eget formreportoar. (Moe, 2018 s. 163). De fleste materialer kan passe alle barn så lenge en voksen tilrettelegger og tilpasser aktiviteten etter barnas forutsetninger. Barne- og ungdomsarbeideren beskriver dette så fint:

«Det er viktig at alt som blir tilbudt av materiale er tilpasset hvert enkelt barn. Venstrehåndssakser eller sakser beregnet på barn med motoriske vansker. Tykke blyanter og kritt til de mindre barna og tynnere blyanter og kritt til de eldre barna. Grep for å sette på pensler og blyanter til barn som ikke mestrer blyantgrep. Små pensler til fine linjer og store pensler til store bevegelser. Mulighet for å sitte eller stå når de maler og tegner. Malefrakker som passer alle barn. Små og store perler til å lage smykker og piperensere å sette perler på for de som ikke mestrer det å sette perler på en snor. Generelt alt av materialer som kan gjøre aktiviteter lettere for barna som kanskje ikke har de samme forutsetningene. Det å kunne gjøre det samme som resten gir en følelse av fellesskap og tilhørighet. Det og ikke kunne klippe noe, fordi de ikke har saks beregnet på deg vil være noe som holder deg utenfor den aktiviteten».

(Barne – og ungdomsarbeideren)

Differensiering handler om å tilpasse barnehagen etter barnets forutsetninger. Dersom et barn har fysiske eller psykiske utfordringer, må vi justere oss etter barnets behov.

(Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 12).

Hvordan materialer presenteres

Jeg ønsker å se om måten materialene presenteres for barna har noen effekt i forhold til inkludering og har derfor spurt informantene hva de tenker om dette. Hvordan materialer er presentert i barnehagen har også en betydning for barnas inkludering. Et rom som er innbydende «inviterer barna inn». Et rom som ikke er tilrettelagt krever mer av barna. I et rom der materialer er utilgjengelig vil det ikke oppfordre barna til samhandling eller dialog. Materialer bør være lett tilgjengelige for barna. Det er også viktig med god tid i kunst og håndverksaktiviteter. Dette fordi barn behøver god tid til å fordype seg. Små barn trenger mye plass og gjerne store ark eller papirruller når de holder på. Det å jobbe sammen på et stort arbeidsområde oppmuntrer til dialog.

Barnehagelæreren forteller at måten materialer presenteres på påvirker stemningen og dialogen rundt bordet. Det blir en helt annen ro rundt bordet dersom man bare sprer fargeblyanter rundt på bordet enn om det står noen få bokser med fargeblyanter midt på bordet og som må sendes rundt. Man slipper at barna roper om å sende hit og dit. Ligger blyantene rett på bordet sitter de roligere tar de blyantene de har nær seg og blir mer fordypet i det de holder på med. Maria Montessoris pedagogikk er basert på at barn selv velger materiale, som ligger fremme på hyller i barnehøyde og barna kan jobbe med det så lenge de vil. (Frisch, 2018, s. 40-42). Faglæreren sier at i et rom der malingen er sortert etter regnbuens farger, og materialene står i barnas rekkevidde kan man enkelte steder føle rommets invitasjon inn. Det ser innbydende ut og man får lyst til å skape. Hen trekker frem Reggio Emilia som eksempel og snakker om hvordan barna forholder seg til rommet når de kommuniserer med hverandre. Reggio Emilia omtaler rommet som den tredje pedagog. (Barsotti, 1998, s. 63). De fleste barnehager har et sett med materialer og utstyr til å farge, forme, lage og undre seg i lag. Faglæreren nevner at hen har sett barnehager der utstyret ligger gjemt i skap, høyt oppe på veggen – eller i bokser som bare tas frem med spesielle anledninger. Det syns hen er trist. Barne – og ungdomsarbeideren sier at materialer kan gjøres lett tilgjengelig og ordnes i sammenhenger som virker stimulerende på barna. Thorbergson (2007) skriver at ved å samle, organisere, ordne og sortere i mengder, størrelser, farger og etter kategori blir så har man et verksted. (Thorbergson, 2007, s. 71). Barne – og ungdomsarbeideren sier at materialer som ikke kan tilføre barnet selv eller andre barn/voksne skade uten oppsyn, slik som maling og papir og lim, kan stå nederst slik at barna kan hente det selv. Sakser og nåler og limpistoler som trenger at barna er under oppsyn kan stå lengre opp i hyller slik at det krever mer innsats for å ta de ned. Barna skal selv klare å finne frem til og rydde opp etter aktiviteter, noe som er

med på å bygge opp deres evne til selvstendighet. Alle materialer som barna selv ikke kan ta ned fra hyller skal allikevel ses av barna, slik at de vet at de eksisterer og kan spørre de voksne om å få bruke de.

«Det å være på et rom beregnet til kunst og håndverk skal være noe som inspirerer til kreativitet, og det må derfor være oversiktlig og innbydende for barn og voksne».

(Barne – og ungdomsarbeideren)

Barn vil ofte trekkes mot aktiviteter som gir rom for utprøving. Dette stimulerer motivasjonen, læringen og utviklingen. Det er derfor viktig at barn har tilgang på verksteder. (Thorbergesen, 2007, s. 73).

Utforsking av materialer

Siden flere aspekter med skapende materialer har en betydning for inkludering, ønsker jeg å se på hva som skjer når barn bruker sansene sine i møte med materialene. Det er også spennende å se på hvordan de voksne møter barnet når dette skjer. Berit Bae (1996) skriver at det som kjennetegner relasjonen mellom voksne og barn skaper forutsetninger for hva barna lærer, både om fagstoff og om seg selv. En anerkjennende relasjon er basert på likeverd. Dette handler om holdningen vi har når vi er sammen med barn, og å la barna eie sine egne følelser og opplevelser. Små barn utforsker verden ved hjelp av alle sansene. (Moe, 2018, s. 162). Siden estetikk er så sterkt knyttet til det sanselige syns jeg det var interessant å høre hva informantene gjorde og hvorfor - dersom et barn ikke ville male «*det alle de andre malte*» men bare ville «*grise med vann*». Dette syns jeg også var interessant i forhold til den voksnes rolle og utøvelse av definisjonsmakt. Det at barn får mulighet til å utvikle sitt sanseapparat er viktig for barnets utvikling. Med sanseapparat menes de opplevelsene barnet får gjennom sansene; syn, hørsel, smak, lukt og berøring. (Moe, 2018, s. 162). Maling er glatt å ta på, maling blandet med vann kan bli farge på papiret og siden vann i flytende form er uformelig påvirker det flere sanser på en gang. Man kan sprute, blande, røre og helle det ut. Mye vann kan lage hull i papiret. Informantene var unisont enige her: å «grise» med vann er ikke grising, men lek og utforsking av materialer. Barnehagelæreren svarte at hen blir nysgjerrig.

Da blir jeg litt nysgjerrig. Lurer på hva barnet holder på med. Jeg spør nok ikke til å begynne med, men jeg vil nok heller bare observere i bakhånd. Hva gjør de andre barna. Kanskje det blir en felles opplevelse der man blir kjent med maling som materiale. Hvordan kjennes det ut når hendene er fulle av maling?

(Barnehagelæreren)

Barn må ha et dyktig pedagogisk personale rundt seg for å finne støtte for sine valg i den skapende prosessen. Sentralt her er dialogen. Gjennom dialogen med barna kan personalet få innsikt i barnets tanker. Her dannes et skapende fellesskap og i dette fellesskapet kan vi ha en estetisk samtale med barnet. Gjennom dialog kan barnet utvikle sitt uttrykksvokabular. (Bergsland og Jæger, 2014, s. 145). Barnehagelæreren viser her at hen er nysgjerrig på barnets skapende prosess og åpen for en eventuell dialog med barnet som utforsker materialer. Barnehagelæreren viser også en åpenhet for at flere barn kan følge på og at dette kan ende opp med å bli en felles opplevelse for alle barna. Hen viser her et godt eksempel på hvordan skapende materialer kan brukes i arbeid med inkludering. Barnehagelæreren sier at barna kan være midt i en kreativ prosess når vi voksne tenker at det er griseri. I Line P Kristiansens videreutvikling av Malcolm Ross modell viser hun barnas forutsetninger for en kreativ prosess. For de minste barna har en kreativ prosess gjerne kroppslige undersøkelser der impuls og lek kan skje samtidig. Barna kan få nye impulser gjennom egne spontane reaksjoner på det de ser eller beveger seg i. Dette skjer så mye at impulsene knapt kan skilles fra lek. (Moe, 2018, s. 175). Informantene er enige i at om barnet sitter igjen med et produkt er ikke det viktigste, det er hva barnet får ut av prosessen som betyr mest. Allikevel sier barne – og ungdomsarbeideren at et produkt barna er stolte ofte kan være den motivasjonen de trenger for å skape mer.

Når barna leker med maling, blir de kjent med materialet på en helt annen måte.

Barnehagelæreren har en helt klar tanke om dette:

«Hvorfor maler vi? Ikke for at bana skal bli kunstmalere. Vi undersøker og jobber med et materiale»

(Barnehagelæreren)

Barne - og ungdomsarbeideren sier at hen gjerne deltar i aktiviteten selv og viser barna at man kan bruke hendene til å male og at det er spennende og morsomt. Barn er avhengig av redskap når de skal skape med materialer. Allikevel er de viktigste redskapene barn har sine egne hender. Dette er særlig viktig for de minste barna som ikke har utviklet samme evner til å holde og bruke redskaper som de eldre barna. Helst skulle man kunne brukt så lang tid som man ønsket på denne aktiviteten. Når dette er sagt sier barne - og ungdomsarbeideren at det allikevel ikke alltid er realistisk eller gjennomførbart i barnehagen.

«Men i en barnehagehverdag er det gjerne større grupper med barn som maler sammen. I et tilfelle med 7 barn som deltar på aktiviteten ville det vært mer lettvent å

stoppe barnet som leker med malingen fordi det nettopp blir slik du skriver, gris og rot. Avhengig av alderen ville det potensielt stoppe de andre barna fra å gjøre det samme, noe som ville spart meg tid når det kom til opprydding og samtaler med foreldre over klær med malingsflekker».

(Barne - og ungdomsarbeideren)

Dette er for meg et spennende funn. Her tenker jeg med en gang på den voksnes rolle og utøvelse av definisjonsmakt. Definisjonsmakt handler blant annet om måten den voksne svarer på barnas kommunikasjon og hvordan de setter ord på deres handlinger og opplevelser. (Bae, 1996, s. 147). Barne – og ungdomsarbeideren står her i et slags dilemma hvor hen slites mellom valget på hvordan hen kan bruke sin definisjonsmakt. Hva er viktig? Det kjedelige faktum at grising akkumulerer rot eller skal hen se det spennende i barnets utforsking av materialer, og det å la barna være i sin kreative prosess? Et annet moment når det kommer til den voksnes rolle i slike situasjoner er det som jeg nevnte tidligere i metodekapittelet: det er viktig å være bevisst på at ikke alle deler den samme entusiasmen over kunst og håndverk. Det er ikke alle foreldre som ser verdien av barnets kreative prosess når barnets nye ulltrøye er dekket av malingsflekker, og det er heller ikke alle ansatte i barnehage som ser verdien av en kreativ prosess. Man må også være bevisst på at ikke alle barn er like interessert å skape med materialer.

Alle informantene er enige i at det å ha god tid påvirker opplevelsen og at det er viktig å ta seg god tid. Barnehagelæreren sier at dersom man tilbyr barna et rikt utvalg av materialer er barna gjerne «all over the place» først. Barna bruker litt tid til å få oversikt før de får til å fordype seg. Barne – og ungdomsarbeideren nevner at aktiviteter i barnehagen gjerne oppfattes som samlebandsaktiviteter av både voksne og barn. Det virker stressende på barna at hvert barn ikke kan sitte like lenge som de ønsker, for da rekker man ikke at alle får gjennomført aktiviteten den dagen.

«Det er kanskje derfor enda viktigere å finne dager og øyeblikk der barn kan selv få styre tiden de trenger eller finne andre måter å jobbe på. Slik som prosjektarbeid som kan legges vekk og plukkes opp når vi føler for det og blir inspirert til det. Det å sette av flere uker eller måneder slik at vi har tid til å jobbe med det barna ønsker i deres tempo».

(Barne – og ungdomsarbeideren)

Faglæreren sier at små barn også behøver god plass og sier at man gjerne bare kan rulle en tegnerull bortover gulvet. Det å være flere barn på en tegnerull over gulvet oppmuntrer til dialog og lek. Hen sier at små barn er svært «kroppslige» og trenger god plass.

Ettersom små barn er estetisk innstilt gjennom sin sanselighet og kroppslighet er det viktigste vi gjør å legge til rette for gode, rike og varierte opplevelser hos barna. Gjennom dialog kan barna utvikle sitt uttrykksvokabular. Ved å undre oss og spørre barnet som «griser» hva hen maler kan vi starte en slik dialog. Jo større uttrykksvokabular barna får, desto rikere blir deres estetiske uttrykk. (Bergsland og Jæger, 2014, s. 145).

Inkludering

Jeg snakket med informantene om inkludering og samspill. utfordringer i samspill med andre gjør det vanskelig å få bli med i lek. Sosial kompetanse er viktig for å fungere sammen med andre. Gjennom erfaringer i å leke med andre, oppleve vennskap og lære seg å beholde venner kan vi jobbe med å øke den sosiale kompetansen. Dette er viktig for å få bli med i lek, oppleve vennskap og beholde dem. (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 19). Det er viktig å jobbe proaktivt med samspillsproblematikk. Man kan snakke med barna om hvordan man skal være mot hverandre. Man kan hindre ekskludering gjennom å fokusere på vennskap. Det er lettere å bli inkludert i lek dersom man opplever vennskap. Informantene sier at det er viktig at alle barn føler seg sett og føler at de er en viktig del av barnegruppa, men det viktigste for barna er å leke med andre barn. Å være inkludert i barnegruppa er viktig for det å føle en tilknytning til barnehagen. Da er man en del av fellesskapet og får opplevelse av å høre til. (Bae, 1996, s. 183).

De sosiale ferdighetene barn tilegner seg i barnehagen legger grunnlaget. Det å få delta i leken er viktig for å oppnå tilhørighet og vennskap. Da er det lettere å lykkes i sosiale settinger og i utvikling av vennskap senere i livet. (Ruud, 2010, s. 169). Når jeg spør informantene om hvordan de jobber med vennskap sier barne- og ungdomsarbeideren at de jobber gjennom å være i forkant, og lære barna om vennskap. Dette gjør de gjennom å snakke om vennskap i samling, spørre barna om hva en god venn er, og hvordan barna ønsker at andre skal være imot dem. Barnehagelæreren sier at det ofte kan oppstå utenforskap når to venner har sterke bånd, og det kan bli vanskelig når andre kommer imellom eller har lyst til å leke med disse. Da kan man bryte opp «tosomheten» ved å sette det utsatte barnet i en smågruppe med en av disse to vennene. Det barnehagelæreren gjør støttes opp av Utdanningsdirektoratet (2021) sitt

støttmateriell til rammeplanen. Der står det at voksne kan hjelpe barn å bygge relasjoner til hverandre. Den voksne kan sette sammen en barnegruppe med barn som vanligvis ikke leker sammen. Disse kan delta i en felles aktivitet. (Utdanningsdirektoratet, 2021).

Barnehagelæreren sier videre at i aktiviteten prøver hen å hjelpe barnet som kan ha det litt vanskelig i samspillmønstrene. I rammeplanen står det at dersom barn skal fungere godt sammen med andre, må de ha sosial kompetanse. Dette omfatter ferdigheter, kunnskaper og holdninger som utvikles gjennom sosialt samspill. Et barn med mange venner har gjerne høy sosial kompetanse, det kan derfor være fruktbart å øke den sosiale kompetansen hos barn som sliter i samspill med andre. Barnehagelæreren forteller at hen forsøker å øke barnas sosiale kompetanse når hen plasserer barna i mindre lekegrupper.

Ofte setter hen barna til med en aktivitet med skapende materialer. Dette gir et godt utgangspunkt for dialog. Hen forteller at det ikke må være kunst og håndverk. Noen ganger kan det være annet leketøy. Noen barn trenger lekeerfaring gjennom å leke med andre for å «vekke» leken i dem, sånn at de selv blir lekende. Dersom barnet får et godt samspill i smågruppen vil leken lagres som en god erfaring og barnet utvikler seg. (Öhman, 2020, s. 136). Dersom samspillet går så bra at det utsatte barnet er i startgropen på et nytt vennskap sier Utdanningsdirektoratet at det er viktig å være obs på at gryende vennskap kan være skjøre, og at man derfor ikke bør gripe inn eller forstyrre slike prosesser. Man bør derfor ikke foreta en gruppeinndeling som skiller barn i et gryende vennskap. (Utdanningsdirektoratet, 2021)

Inkludering i lek

Siden det å få bli med på leken er så viktig for å føle seg inkludert snakket jeg med informantene om hvorvidt det å holde på med kunst og håndverk og skapende materialer er lek. Kunst og håndverk *er* lek. Det å skape med former og farger i ulike materialer ser informantene på som lek. Barne – og ungdomsarbeideren sier at man kan bruke kunst og håndverk som et supplement til leken.

Kunst og håndverk er lek i den forstand at det er lystbetont og gir mulighet for mestringsfølelse. Det er å skape noe ut av ingenting. Du får brukt alle sansene, samt fantasi og kreativitet. Det er også noe som ofte blir brukt som et supplement i andre former for lek. Som å lage et skattekart for så å gå inn i rolleleken som pirater.

(Barne – og ungdomsarbeideren)

Dette bekrefter Thorbergesen (2012). Hun sier at når barna trenger noe, vil de prøve å lage det med det de har tilgjengelig der og da. Formingsmaterialer kan også brukes som en del av leken og vil stimulere barnas kreativitet. En annen fordel er at ferdighetene med å bruke verktøy og redskaper vil også øke med bruken. (Thorbergesen, 2012, s. 233).

Barnet utvikler evnen til å bruke symboler i leken, noe Vygotskij (1978) har definert som grunnstein i menneskets eksistens. Kunst, kultur og kreativitet som fagområde i barnehagen gir barna rike muligheter for nettopp denne begynnende symbolskapningen. Ved å bruke fantasien kan barnet gjennom fokusert lek, begynne å få evnen til å se for seg ting de lager. (Letnes, 2018, s. 72)

«To pappbiter limt sammen til et romskip slik at romfarerne kan dra fra planeten. Diamanter og gull av leire slik at de kan kjøpe seg et palass i ørkenen eller som kan lage dyr av umodne poteter og fyrstikker som blir dyrene på den nyåpnede sirkusforestillingen i byen. De kan gjennom det å være kreativ se og observere andre barn i lek og etter hvert tørre å bli med selv».

(Barne – og ungdomsarbeideren)

Det er noe med måten barne – og ungdomsarbeideren snakker om materialene som gjør at hen minner meg om det Öhman (2020) kaller en lekbar voksen. Å være lekbar vil si å være en voksen som møter barnet med lek. Barn behøver erfaringer med at noen leker med dem for å vekke leken i dem, og for at de selv skal bli lekende. I kunst og håndverk kan man også berike leken med å tilføye noe nytt. Det kan være nye materialer eller nye måter å leke på

«De kan gjennom det å være kreativ se og observere andre barn i lek og etter hvert tørre å bli med selv. Barn som er gode til å lage skulpturer av snø og sand i utetiden, blir ofte populære barn og attraktive lekekamerater, da de gir leken nytt liv og spenning og bringer noe inn i leken som kanskje de andre ikke klarer. De har også den kreative siden som kommer opp med fortellinger og spill og leker som de andre barna ikke har hørt».

(Barne – og ungdomsarbeideren)

Margareta Öhman (2020) ser på lek som en av mange mulige personlige styrker, og bruker begrepet *lekestyrke* som en positiv kvalitet som barn har. Jeg spurte informantene om hvordan vi kan bruke kunst og håndverksaktiviteter for å øke barns lekestyrke? Barna kan ifølge barne – og ungdomsarbeideren observere andre barn i lek og etter hvert tørre å bli med selv. For at barn skal tørre å bli med er det viktig at den voksne i barnehagen er dyktig på å lede skapende

prosesser. For å gjøre dette må man ha erfaring med å skape, føle materialenes utfordringer, teknikker, uttrykksformer og ha egne ideer og ferdigheter. Dette fordi man må kunne sette barns undring i spill, utfordre, stimulere og lede barn i skapende prosesser. (Bergsland og Jæger, 2014, s. 145). Når erfaring og læring skjer ved å delta sammen med andre fører det til at læring fremmes av de andre som er med, da alle har ulike kunnskaper. Barn erfarer og lærer gjennom handlingsfellesskap – det å delta i lag med andre. (Frisch, 2018, s. 74-75).

Rammeplanen sier at opplevelser med kunst og kultur i barnehagen kan legge grunnlag for tilhørighet, deltakelse og eget skapende arbeid. (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 32).

«Jeg har brukt kunst og håndverk for å styrke inkludering blant barn. Det er gjerne barn som man ser på kan ha utfordringer med å komme med i leken. Kanskje ikke naturlig inkludert i lek. Det handler jo om barnets kompetanse i lek eller det kan være at en gruppe barn har et sterkt fellesskap der det ikke nødvendigvis er rom for flere. Brukt kunstaktiviteter for å skape en forbindelse mellom barna. Løfte frem det enkeltbarnet. At de barna som har en kontakt Connection fra før kan åpne opp for å slippe inn nye».

(Barnehagelæreren)

Som omsorgsgiver og ivaretaker av lek er vi voksne ansvarlig for at kvalitet på omsorg og kvalitet på lek er bra. Gjennom det å være lekbare og gi lek videre kan vi utøve vår lekeomsorg. Å være lekbar vil si å være en voksen som møter barnet med lek. Faglærer mener at den voksne må ha god kompetanse dersom lekestyrken skal økes. Det handler om å skape trygghet samtidig som man tilfører noe nytt inn i leken. Barnehagelæreren mener at fellesskapet barn opplever sammen vil øke lekestyrken. Dette stemmer godt overens med det Margareta Öhman sier. Et kvalitetssamspill fylt med lek og lekenhet lagres som gode erfaringer i barnet og det utvikler seg. (Öhman, 2020, s. 136)

Den voksnes rolle

Voksenrollen er viktig! Informantene er enige i at måten den voksne opptrer på har en stor påvirkning for barn. De sier den voksne bør være en trygghet for barna, en inspirerende igangsetter og en litt tilbakelemt men allikevel tilstedeværende person.

Jeg spurte informantene om de hadde en protokoll for hva de gjør når barn blir utestengt eller avvist. Med protokoll mener jeg en plan for hvordan de skal gå frem dersom et barn opplever dette. Måten barnehagen løser slike utfordringer på, sier gjerne noe om hvordan kulturen er i den barnehagen som organisasjon. (Bergsland og Jæger, 2014, s. 108). En annen årsak til at jeg stilte dette spørsmålet er at det å være inkludert i barnehagen er en grunnleggende rettighet

alle barn har. Den internasjonale Salamancaerklæringen (1994) beskriver inkludering som et prinsipp der alle mennesker har en demokratisk rett til deltakelse i et fellesskap. (Arnesen, 2012, s. 15). Jeg stiller meg derfor litt kritisk til at ikke alle barnehager har en slik protokoll på plass i 2021.

Barne – og ungdomsarbeideren forteller at en slik protokoll *er* under utarbeidelse, men den er ikke klar på hens arbeidsplass. Barnehagelæreren sier at de de har en slik protokoll, men at de ikke har hatt bruk for den enda. Videre sier hen at de snakker med de barna det gjelder dersom en situasjon med avvisning eller utestengning skjer. Det er sjelden vi inkluderer hele barnegruppen i arbeidet med avvisning eller utestengning, men det har hendt.

«Det er sjelden jeg tar opp dette med hele barnegruppen. For noen år siden var det noen barn som tømte solkrem i sekkene til utvalgte barn. Da tok jeg ei samling med ei førskolegruppe. Det var to barn som fikk solkrem i sekkene sine gjentatte ganger. Det er ikke regelen at vi tar det opp i plenum. Vi tar det med dem det gjelder».

(Barnehagelæreren)

Utestengning og ignorering skjer oftest i frilek. Da skjer ofte leken på barns premisser. Frilek gir mer frihet i den forstand at det ikke er like voksenstyrt. Det er da barna selv som bestemmer hva de skal leke, og med hvem. Barne – og ungdomsarbeideren sier at når barna selv kan velge hvem de ønsker å leke med, velger de gjerne de samme lekekameratene hver gang. For at leken deres ikke skal endre seg uten at de er enige i det, ønsker de kanskje ikke å ha med flere. Alle informantene sier at det er viktig med en nærværende pedagog som er der barna er. Den voksne bør få med seg hva som skjer når barn leker, og ha «det våkne blikket» for konflikter. Det er viktig å opptre på en anerkjennende måte og sørge for alle barnas trygghet. Man skal også jobbe for at alle barn skal ha venner å leke med.

«At de går unna eller snur ryggen til dette spesifikke barnet, ikke hører på hva barnet sier og at barnet som prøver å få innpass blir "usynlig" for dem, er noe jeg tar veldig seriøst. Jeg ville først og fremst prøvd å trøste barnet som blir behandlet slik og så hatt en samtale med barna som ignorerer. Som regel er det en underliggende årsak til hvordan barna handler og det å komme frem til dette så fort som mulig er viktig for at dette ikke skal utarte seg».

(Barne – og ungdomsarbeideren)

Det at barn blir avvist i lek er trist for det barna det gjelder. Allikevel kan barne – og ungdomsarbeideren fortelle at det skjer. Videre sier hen at det kan være ulike årsaker til at noen barn ikke får være med å leke. Noen barn blir ignorert og avvist, det skjer at barn erter

og plager andre barn. Ikke alle mestrer kodene for leken, og noen ganger skjer det at et barn kommer inn og prøver å endre den allerede etablerte leken blant en gruppe barn. Rammeplanen sier at det er viktig å anerkjenne lekens egenverdi da leken er en viktig del av barnehagedagens innhold. (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 17). Vi kan ikke tvinge barna til å ta inn et barn de ikke vil ha med i leken. Det blir ekkelt for det barnet som står utenfor sier barne – og ungdomslæreren. Lillemyr (2012) bekrefter det å anerkjenne lekens egenverdi med tanke på at vi må se barns lek i forhold til barns medvirkning. Det er i leken barn finner ut hva det vil si å bestemme og medvirke. (Lillemyr, 2012, s. 25). Öhman (2012) sier at barn i en allerede etablert lek ofte ønsker å verne om sin egen lekeverden. I en lekeverden skapes en hel verden, hvor barna fordeler roller seg imellom. Denne verden endres og er i stadig utvikling. En slik felles lekeverden gjør at barn skaper bånd med hverandre. En lekeverden kan lett svekkes og bare en liten kommentar eller rørelse kan bryte den ned. Dette er årsaken til at barn beskytter lekeverden sin mot inntrengning fra andre. Når et annet barn ønsker å bli med, mener barne - og ungdomsarbeideren at det «nye» barnet må innrette seg etter *de lekenes lek*, dersom det skal være med. Dette mente også Vygotskij (1978). Han sa at barn kan ta lærdom av hverandre gjennom observasjon. Ved å observere at andre barn får innpass i leken kan barnet lære seg kodene for å komme inn i lek. (Ruud, 2014, s. 26).

Den viktigste læringen skjer ifølge Lev Vygotskij (1978) i samhandling med andre. Voksne eller litt mer kompetente barn må bidra med veiledning for å støtte barn inn i fellesskap. For å hjelpe barn som blir avvist og ignorert i lek er det viktig med en voksen som legger til rette for inkludering i en gruppe. Dette uten at det går på bekostning av de lekende, og lekens egenverdi. Vygotskijs modell om «den nærmeste utviklingssonen» handler om hvordan voksne kan hjelpe barnet fra det nivået barnet behersker her og nå, og over i neste nivå med støtte fra andre. (Ruud, 2010, s. 76). Dersom et barn sliter med å komme inn i leken, kan vi ved å være en nærværende pedagog hjelpe barnet til sin nærmeste utviklingszone.

Den voksne kan med litt hjelp bidra til at barnet mestrer strategier for å komme inn i leken. Når barn spør om å få bli med å leke, kan det resultere i et nei. De lekende kan være redd for at leken ødelegges. Istedenfor kan man hjelpe barnet å observere de «lekenes lek». Dersom de leker at de bygger tårn kan barnet som ønsker å bli med kanskje komme kjørende inn med en lekebil full av småstein, og si hen kommer med forsyninger til byggingen. Da vil barnet «lure» seg inn i leken fordi han eller hun har observert den i forkant. Den voksne har også en påvirkningskraft ovenfor barn. Gjennom å utøve sin definisjonsmakt på en positiv måte kan barnehagepersonalet fremme de utsatte barnas selvstendighet og tro på seg selv og respekt for

andre. (Bae, 1996, s. 147). Når jeg snakker om den voksnes måte å utøve definisjonsmakt fører det meg til begrepet danning. Begrepet danning handler om barnas måte å forholde seg til omverden på. (Kunnskapsdepartementet, 2017). Det er den voksne – gjennom sin definisjonsmakt som setter dagsorden, og som skal sørge for at barna forstår felles verdier og normer som er viktige for fellesskapet

8. Oppsummering og avslutning

Hvordan kan skapende materialer brukes til å jobbe med inkludering i barnehagen?

I mine funn og min drøfting har jeg nå gått gjennom noen tema jeg så på sentrale for å besvare problemstillingen. Teori jeg brukte flere ganger var Berit Baes teori om den voksnes definisjonsmakt. Dette viser at voksenrollen, og måten den voksne møter barna på har stor betydning når vi skal jobbe med inkludering i barnehagen.

Her er mine viktigste funn:

Kunst og håndverk er lek i seg selv. Lek og samspill henger sammen med skapende materialer. Det er mange måter å leke på, og mange måter å bruke skapende materialer på, også når vi jobber med inkludering. Å få være med å leke styrker barnets følelse av å være inkludert. Det er den voksne som har ansvaret for at alle barn får leke og at ingen barn holdes utenfor. Dersom barn holdes utenfor leken gjennom ignorering eller avvising så må den voksne ta tak i dette. Det er lurt å være i forkant og snakke med barna om vennskap. Den voksne kan også opptre som et støttende stillas for å få barn med i leken.

Gjennom å øke barnas lekestyrke kan vi jobbe med inkludering. Vi kan øke barnas lekestyrke gjennom å gi barnet lekeerfaring samt være vår rolle bevisst som lekbare voksne. Vi kan også se på materialer i kunst og håndverk som et supplement til leken. Barn kan bruke elementer fra kunstens verden inn i leken og på denne måten bli mer attraktive lekekamerater. De barna som klarer å bringe materialer og kunst og håndverkselementer inn i leken tilføyer leken noe nytt. På denne måten blir skapende materialer en slags lekens «sidekick» som blir et nytt spennende element i selve leken. Barn kan også leke mens de holder på med en formingsaktivitet. Mens de modellerer med leire, kan leira bli til ulike figurer og selve leireaktiviteten kan bli en lek.

Måten vi voksne møter barns undring og spørsmål på, legger grunnlaget for hvordan barna kan inkludere hverandre. Barn må få støtte og veiledning på handlinger og holdninger. Det å være i små grupper av barn er en fin arena for å jobbe med inkludering og vennskap. Vi kan styrke barns samspill i lekegrupper eller i en kunst og håndverksaktivitet. Når barna gjør kunst og håndverk jobber de med ulike materialer. Materialene vi bruker kan ha en inkluderende effekt. Barna trenger materialer som gjør at de får brukt kreativiteten sin, og de trenger å få bruke materialene på sin egen måte. Ulike materialer har ulik effekt på hvordan barna leker og inkluderer hverandre. Det er viktig at voksne har en kompetanse på hvilke materialer som særlig bidrar til inkludering og hvordan man presenterer materialene for barna. Informantene så også forskjell på samspillet mellom barn om barna var utendørs eller innendørs. Utendørsaktiviteter skapte en annen dialog enn den dialogen man har inne, rundt et formingsbord.

Oppsummert kan jeg si at jeg har lært mye underveis i drøftingen av mine funn. Jeg fant mange nyttige perspektiver på hvordan vi kan jobbe med inkludering i barnehagen, og syns selv jeg begynner å danne meg et helhetlig svar på problemstillingen. Disse perspektivene kommer jeg til å ta med meg inn i jobben som barnehagelærer.

Bibliografi

- Arnesen, A.-L. (2012). Inkludering, Perspektiver i barnehagefaglige praksiser - en innledning. I A.-L. Arnesen, *Inkludering, Perspektiver i barnehagefaglige praksiser* (ss. 13-33). Oslo: Universitetsforlaget.
- Askland, L. (2015). *Kontakt med barn*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Bae, B. (1996). *det interessante i det alminnelige - en artikkelsamling -*. Oslo: Pedagogisk Forum.
- Barsotti, A. (1998). *Skapende kommunikasjon i Reggio Emilia*. Oslo: Pedagogisk Forum.
- Bergsland, M. D., & Jæger, H. (2014). *Bacheloroppgaven i barnehagelærerutdanningen*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Dalland, O. (2013). *Metode og oppgaveskriving*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Datatilsynet. (2021, april 14). *Datatilsynet*. Hentet fra www.datatilsynet.no: <https://www.datatilsynet.no/rettigheterogplikter/virksomhetenesplikter/informasjonsikkerhetinternkontroll/kryptering>
- Drugli, M. B. (2016). Emosjonell utvikling og tilknytning. I V. Glaser, & I. Størksen, *Utvikling, lek og læring* (ss. 47-99). Oslo: Fagbokforlaget.
- Frisch, N. S. (2018). Barnehagens historie i et kunst - og håndverksfaglig lys. I N. S. Frisch, J. Moe, & M.-A. Letnes, *Boka om kunst og håndverk i barnehagen* (ss. 21-51). Oslo: Universitetsforlaget.
- Frisch, N. S., Letnes, M.-A., & Moe, J. (2018). *Boka om kunst og håndverk i barnehagen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Johannessen, A., Christoffersen, L., & Tufte, P. A. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Kunnskapsdepartementet. (2017). *Rammeplan for barnehagen*. Oslo: Pedlex.
- Letnes, M.-A. (2018). Sosiokulturelt perspektiv på kunst og håndverk i barnehagen. I J. Moe, M.-A. Letnes, & N. S. Frisch, *Boka om kunst og håndverk i barnehagen* (s. 72). Oslo: Universitetsforlaget.
- Lillemyr, O. F. (2012). *Lek på alvor*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Moe, J. (2018). Materialer, form og rom - inne og ute. . I N. S. Frisch, M.-A. Letnes, & J. Moe, *Boka om kunst og håndverk i barnehagen* (ss. 155-195). Oslo: Universitetsforlaget.

- Ruud, E. B. (2014). *Jeg vil også være med! Lekens betydning for barns trivsel og sosiale læring i barnehagen*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Sjøvold, M. S., & Furuholmen, G. K. (2015). *De minste barnas stemme - Utredning og tiltak for risikoutsatte sped- og småbarn*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Thagard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse*. Fagbokforlaget: Oslo.
- Thorbergesen, E. (2007). *Barnehagens rom*. Oslo: Pedagogisk Forum.
- Thorbergesen, E. (2012). Lekemateriell og barns lek. I A. Krogstad, G. K. Hansen, K. Høyland, & T. Moser. Bergen: Fagbokforlaget.
- Utdanningsdirektoratet. (2021, april 16). *www.udir.no*. Hentet fra *udir.no*: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/stottemateriell-til-rammeplanen/trivselsveileder/4-Vennskap/>
- Öhman, M. (2012). *Det viktigste er å få leke*. Oslo: Pedagogisk Forum.
- Öhman, M. (2020). *Vern om barns lekestyrke*. Oslo: Pedagogisk Forum.

Vedlegg

Vedlegg 1. Intervjuguide

- Innledende spørsmål:
- Kan du fortelle litt om din bakgrunn/utdannelse?
- Hvilken erfaring har du med barn og kunst/håndverk?

Skapende materialer

- På hvilken måte er kunst og håndverksaktiviteter lek?
- Kan du huske en situasjon der du har observert dette?
- Hvordan kan man bruke skapende materialer til å inkludere barna?
- Produkt versus prosessorientert ...
 - Hvorfor?
- Hvilke tanker gjør du deg rundt dette temaet?
- På hvilken måte påvirker «god tid» barnas opplevelser?
- Du maler med barn. Et barn vil ikke male på arket, men bare «grise» med vann/maling.
 - Hva gjør du?
 - Hvorfor?
- Hva tenker du rundt barns tilgang til materialer?
- Hvordan kan materialer som tilbys være avgjørende for dialogen rundt bordet?
- Hvilken betydning har barnas tilgang til skapende materialer?
- Har du noe å tilføye?

Inkludering, lek og samspill:

Margareta Öhman ser på lek som en av mange mulige personlige styrker, og bruker begrepet *lekestyrke* som en positiv kvalitet som barn har.

- Hvordan kan vi bruke skapende materialer for å øke barns lekestyrke?
- Hvordan går du frem når du ser et barn blir ignorert eller avvist i lek?
- Har hele personalet en felles protokoll for når det skjer?
- Er dette noe barna blir inkludert i?
- Hvordan jobber dere med inkludering?
- Hvilken rolle har den voksne
 - I skapende aktiviteter?
 - Når barn blir ignorert og avvist?
 - I barnas lek?
- Har du noe å tilføye?

Vedlegg 2. Analyseskjema

På venstre side står de ulike kategoriene spørsmålene faller innunder. I kolonne 1 står det hvilken temakategori spørsmålet informantene har svart på tilhører. I Kolonne 2, 3 og 4 gjelder henholdsvis for svarene fra informant 1, informant 2 og informant 3. I kolonne 5 står likhetene i svarene til informantene og i kolonne 6 er hovedpunktene oppsummert som tendensene i svarene. I kolonne 7 har jeg notert om det er sammenheng mellom de ulike temakategoriene. Jeg har gått gjennom hvilke likheter det er i svarene og der to eller flere av informantene har svart det samme ser jeg funnet som et «solid svar».

Fargene i kolonnene er brukt for å skille funn fra hverandre. Dette for å lette analysearbeidet.

Tema kategori	Informant 1 Faglærer	Informant 2 Barnehagelærer	Informant 3 Fagarbeider	FUNN		
				Likheter	Teori	Sammenheng mellom tema
Materialer og inkludering						
Materialer til alle barn						
Hvordan materialer presenteres						
Utforskning av materialer						
Inkludering						
Inkludering i lek						
Den voksnes rolle						

Vedlegg 3. Informasjon og samtykkeskjema

DronningMaudsMinne
HØGSKOLE FOR BARNEHAGELÆRERUTDANNING

Vil du delta i bachelorprosjektet

«Hvordan kan skapende materialer brukes til å jobbe med inkludering i barnehagen»?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et bachelorprosjekt om hvordan vi kan bruke skapende materialer til å jobbe med inkludering i barnehagen.

Formål

Siden kunst og håndverk er min fordypning ønsker jeg å undersøke hvordan jeg kan bruke skapende materialer i kunst og håndverk til å jobbe med inkludering i barnehagen. Derfor er min problemstilling «Hvordan skapende materialer brukes til å jobbe med inkludering i barnehagen»?

Formålet med oppgaven min er å forebygge avvising og ignorering blant barn i barnehagen som et ledd i å forebygge fremtidig mobbing. Jeg ønsker å finne ut av dette gjennom et delvis strukturert intervju. Jeg har en liste med temaer jeg ser for meg at vi skal snakke om. I dette skrivet gir jeg/vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Dronning Mauds Minne Høgskole for barnehagelærerutdanning er ansvarlig for prosjektet.

Hva innebærer det for deg å delta?

Deltakelse i undersøkelsen innebærer å delta på et delvis strukturert intervju. Jeg har en intervjuguide med spørsmål, men kommer ikke til å følge listen med spørsmål slavisk. Spørsmålene søker etter å finne ut hvordan vi kan bruke kunst og håndverk og kunst og håndverk situasjoner til å jobbe med inkludering.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn.

Hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Jeg/vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene jeg/vi har fortalt om i dette skrevet. Jeg/vi behandler opplysningene konfidensielt og alle navn anonymiseres.

Prosjektet skal avsluttes 30.04.2021

Med vennlig hilsen

Veiledere:
Åse Kristin Hungnes
Nina Scott Frisch

Student:
Monica Foss

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet [sett inn tittel]. Jeg samtykker til:

å delta i *intervju*.

Dato:

Siden prosjektet ikke er behandlet av NSD, kan jeg/vi ikke innhente din underskrift. Samtykket blir derfor gitt ved at du krysser av i boksen ovenfor.